

Ignacy Grabowski

O profesorach i studentach w prawie dekretalów

Collectanea Theologica 21/1, 148-155

1949

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Qui liber Cracoviae a. 1604 in officina Andreae Piotrowczyk apparuit.

Res notatu digna, quod volumen hoc (900 paginae) gothicis litteris in forti charta, cum titulis et inscriptionibus caractere latino impressis, exaratum-est.

Interpres presb. Pułgskowic eximius philologus ac polonista fuisse videtur.

Loci in scriptis Cassiani de pelagianismo suspecti, vel mutati vel expuncti sunt, correctiones autem in forma „animadversionum“ in 45 paginis sunt contentae, ex quibus elucet interpretem strenuum fuisse theologum; quem etiam in patrologia optime fuisse versatum, citationes ex Patribus tam graecis, quam latinis, non minus ac de posterioribus auctoribus luculenter testantur.

Alphabeticum Registrum faciliorem in materia utriusque operis facit orientationem.

Quoniam in praefatione translationis polonicae (POK. t. 6, 1928) Collationum Cassiani a D. Dr Wrzoł completa, brevissima tantum modo de opere presbyteri Pułgskowic mentio facta est, ideo tali modo hic lacunam istam dispensiosam reparandam esse censuimus.

IGNACY GRABOWSKI

O PROFESORACH I STUDENTACH W PRAWIE DEKRETAŁÓW

De magistris et ne aliquid exigatur pro licentia docendi V, 5. Clem. eod. V, 1. Nadto są rozproszone teksty w innych miejscach dekretałów.

O P r o f e s o r a c h.

1. Nikt nie powinien ubiegać się o godność profesora lekomyślnie, ani wdzierać się na katedrę dopóki sądem uczonych nie będzie uznany za zdatnego¹⁾.

¹⁾ l. 7. C. de profess. et medic 10, 52. Quisquis docere vult non repente nec temere prosiliat ad hoc monus, sed iudicio ordinis probatus decretum curialium mereatur optimorum conspirante consensu.

2. Przed dopuszczeniem na katedrę ma być stwierdzone chwalebne życie kandydata, profesor bowiem winien przewyższać cnotami tych, których uczy ¹⁾).

3. Kto chce być profesorem, długo ma się uczyć tego przedmiotu, którego ma nauczać ²⁾).

4. Godności profesora nie powinien przyjmować, dopóki sam się uczy, by nauczycielstwo nie uprzedzało ucznia ³⁾).

5) Przed objęciem katedry powinien dobrze opanować daną gałąź nauki, a nie dopiero po nominacji uczyć się od innych, czego ma nauczać. W takim bowiem razie naraża się na pośmiewisko. Zwłaszcza powinien mieć głęboką wiedzę, gdy chce zwalczać tych, którzy inaczej sądzą i mają inne zapatrywania ⁴⁾).

6. Profesor powinien być znawcą danej gałęzi nauki pod każdym względem. Czy jest przygotowany do nauczycielstwa łatwo to może być stwierdzone z jego wykładów i dysput ⁵⁾).

7. Profesorowie mają być wolni od wszelkich innych zajęć, by mogli oddawać się tylko nauce ⁶⁾).

8. Wykład ma być zastosowany do pójności słuchaczy i uczących się ⁷⁾).

9. Profesor wtedy jasno wyklada, gdy sam siebie rozumie — „Primo se ipsum bene et clare seipsum intelligit“.

¹⁾ l. 7. C. h. t. Magistros studiorum excellere oportet moribus.

²⁾ c. 26 C. q. 1: Multo tempore disce quae postmodum doceas.

³⁾ c. 27 C. 16 q. 1: Discas quod possis docere... ne prius magister sis, quam discipulus; c. 14 D. 37 gloss: Prius enim debet discere quam docere; c. 2 D. 37: Ne tunc querant discere, cum ex officio alios debeant docere.

⁴⁾ c. 11 D. 37: Si quisquam adversus mathematicos velit scribere imperitus mathematicis risui pateat et adversus philosophos disputans si ignorat dogmata philosophorum; Authent, De sanct. Episcop. Novella 123 c. 1: qui alios debet docere ab aliis doceri non debet.

⁵⁾ c. 14, 15. De De aetate I, 14; c. 12. C. 8 q. 1.

⁶⁾ l. 6 C. De profess. 10, 52: Professores... ab omni functione et ab omnibus muneribus vel civilibus vel publicis immunes esse praecipimus.

⁷⁾ c. 12. C. 8 q. 1: Oportet eum qui docet et instruit animas rudes esse talem, ut pro ingenio discentium semetipsum possit aptare et verbi ordinem pro audientis capacitate derigere.

10. Profesor nie powinien mówić o tym, co należy zamilczeć, a nie zamilczać tego, czego ma uczyć. Jak nieogłędna mowa prowadzi do błędów, tak nieostrożne milczenie utwierdza w błędach tych, którzy mają być nauczani. Niekiedy bowiem nieprzezorni nauczyciele w obawie utraty ludzkiej sławy nie podają całej prawdy, lecz pokrywają ją milczeniem ¹⁾).

11. Starać się winien, by dobrych rzeczy nie podawał bezładnie i w wielomówstwie; często bowiem gadulstwo zabija treść słów, które mają służyć słuchaczom do postępu ²⁾).

12. Profesor nie powinien siebie oszczędzać w dochodzeniu prawdy. Jeśli z powodu niedbalstwa źle uczy, staje się powodem, że uczniowie narażeni są na popełnienia występów ³⁾).

13. Profesor, który szuka sławy własnej i wykląda rzeczy wysokie, których słuchacze nie rozumieją, nie stara się o ich pożytek, lecz o siebie ⁴⁾).

14. Na pytania uczniów winien chętnie odpowiadać, ma pozwalać, aby mu się sprzeciwiali i rozwiązywać ich wątpliwości.

15. Dwa są rodzaje uczących: zarozumiali (*arrogantes*) i pokorni. Zarozumiali, gdy uczą wydaje im się, że siedzą na szczycie jakiejś wysokości i patrzą ze wzgardą na swoich słuchaczy jako umieszczonych na stopniu najniższym, jakoby mieli ich pogrzebać a nie przez naukę podnieść. Prawdziwa nauka natomiast unika pychy, a szuka pokory ⁵⁾).

16. Uczyć należy w takim porządku: Naprzód podać sam tekst, poczym dany tekst wyjaśnić, następnie naprowadzić miej-

¹⁾ c. 1 D. 43: *Ne aut tacenda proferat, aut proferenda reticescat.*

²⁾ c. 1 D. 43: *Prividendum est... ut ab eis non solum prava nullo modo sed nec recta quidem nimie et inordinate proferantur.*

³⁾ c. 14 D. 37.

⁴⁾ c. 1 D. 43.

⁵⁾ c. 1 D. 46: *Hoc habet proprium doctrina arrogantium, ut humiliter nesciant inferre quod docent... vera doctrina vehementius hoc elationis vitium fugit.*

sca podobne, przytoczyć teksty sprzeczne i je rozwinąć, podać przykłady, ostatecznie podać sposób stosowania tekstu ¹⁾.

17. Profesor ma być usunięty, jeżeli zostanie stwierdzony brak odpowiedniego wykształcenia ²⁾.

18. Profesor ma być odpowiednio uposażony, by wolny od troski utrzymania mógł cały czas poświęcić nauce. Jeśli nie ma środków do życia, może żądać od studentów, a jeśli je posiada, nie może domagać się od studentów, lecz dobrowolnie ofiarowane może przyjąć. Prawo zobowiązuje nadto królów, biskupów i różne instytucje do utrzymywania profesorów ³⁾.

19. Profesorowie z tytułu swojej godności i nauki jaką piastują mają liczne przywileje np.: jeżeli doktor jest profesorem ma pierwszeństwo przed innymi doktorami ⁴⁾); zyskuje obywatelstwo w tym mieście, w którym naucza i tym samym zyskuje przywileje tego miasta; jeśli ma beneficium, pobiera dochody chociaż nie rezyduje ⁵⁾); profesorowie wolni są od ciężarów pu-

¹⁾ Hostiensis h. t. podaje, że inni są tego zdania, że wystarczy przytoczyć sam tekst: *et si curant de verbis tantum, quod idiotis placet.*

²⁾ c. 15 de aet. I, 14: *Quia confessus est coram nobis se nunquam de gramatica didicisse nec etiam legisse Donatum... ipsum penitus duximus amovendum.* Hestiensis dodaje: *sufficientia magistri nulla potest tergiversatione celari.*

³⁾ c. 1 C. I q. 2; c. 12. C. XIII, q. 2; c. 1 h. t. in. Clem. Obowiązek płacenia profesorom obejmuje szeroki zakres osób i różnych instytucji: *In Romana Curia legentibus per Sedem Apostolicam, in studiis vero Parisiis per Regem Franciae, in Oxonii Angliae... per praelatos, monasteria, capitula, conventus, collegia exempta et non exempta et ecclesiarum rectorum... contributionis onere singulis iuxta facultatem imponendo;* król Atalaryk tak mówi o pensji profesorów u Kasjodora 1.9 ep. 21: *Cum manifestum sit praemium artes nutrire nefas iudicavimus doctoribus adulescentium aliquid subtrahi qui sunt potius ad gloriosa studia per commodorum augmenta provocandi;* Gonzales Teles *Commentaria Perpetua Decret. Greg. IX Frankofurti ad Menum 1640 h. t.: Assignetur cuilibet magistrorum a capitulo unius praebendae proventus;* S. Raimundus h. t.: *Stipendia non vulgaria esse professoribus assignanda. M. P. L. 69, 787.*

⁴⁾ l. 1. C. de cons. 12, 3.

⁵⁾ c. 5 h. t. Schmalzgruber h. t, nr 13 *quia sacras scientias explicando non minus, immo magis prosunt Ecclesiae quam in loco beneficii residendo.*

blicznych, np. w ich domach nie może kwaterować wojsko¹⁾; większą cześć należy im oddać²⁾; zyskują tytuł szlachectwa³⁾; ich zeznania w sądzie mają większą wartość⁴⁾; przypuszczenie przemawia za tym, że oni są nieskazitelnego charakteru, przeto przy równych kwalifikacjach mają oni pierwszeństwo do nadania im beneficium⁵⁾; profesor winny naruszenia prawa lub jakiegoś przestępstwa łagodniej bywa karany, np. wolny jest od tortur⁶⁾.

20. Kto samowolnie przywłaszcza sobie tytuł magistra i zbiera uczniów ma być usunięty z katedry, a gdyby mimo to ponownie to samo czynił ściąga infamię i ma być z miasta usunięty⁷⁾.

O s t u d e n t a c h.

1. Bez zgody zwierzchnika kościelnego żaden duchowny (kleryk) nie może udawać się na studia⁸⁾.

2. Pozwolenie na studia należy dawać tylko studentom zdolnym (*bonae indolis sive docili*); niezdolni lepiej by czynili, by nie obciążali się kosztami⁹⁾.

¹⁾ l. 11 c. de profes. 10, 50 sint ab omni functione omnibusque muneribus publicis immunes nec eorum domus ubicumque positae militem seu iudicem suscipiant hospitandum.

²⁾ l. 2 cod. de off. div. iud. 1. 48: his honorificentiam debitam esse praestandam.

³⁾ c. 28 de praeb. 5. 5 glossa: et ita scientia nobilitat hominem quae pretio numerato comparari non potest. 1. 1. D. de excusat. 27, 1; 1. 7 C. de postul. 2, 6.

⁴⁾ c. 32 de test. 2, 20.

⁵⁾ c. 7 de elect. 1, 6.

⁶⁾ c. 13 de poenis 5, 37 volentes nobilitati parcere; c. 32 C. 24 q. 1 l. 9. D. penis 48, 19.

⁷⁾ l. un. de studiis lib. 11. 18 universos qui usurpantes sibi nomina magistrorum in publicis magistrationibus collectos undecumque discipulos circumferre consueverunt ab ostentatione vulari praecipimus amoveri.

⁸⁾ c. 4, 12 de praebend. 3. 4.

⁹⁾ c. 5 de magistris V, 5 ad studium docibiles destinantur ex quibus postmodum copia possit haberi doctorum qui ad iustitiam valeant plurimos erudire.

3. Zwierzchnik, który daje pozwolenie na studia winien starać się o środki utrzymania dla studenta ¹⁾).

4. Studenci winni nauczycielom cześć oddawać. Polega ona nie tylko na wyrażaniu jej w odpowiednich słowach, lecz na dostarczaniu środków materialnych ²⁾).

5. Jeżeli student ma beneficium, np. jest kanonikiem katedralnym, jest wolny od rezydencji i może pobierać dochody z prebendy, lecz tylko przez 5 lat, taki bowiem okres czasu uważano za wystarczający, aby stać się uczonym; jeżeli student był proboszczem miał prawo 7 lat przebywać poza swoją parafią ³⁾).

6. Ponieważ wielu było studentów ubogich, którzy nie mieli środków na pokrycie kosztów wykształcenia, dlatego droga do studiów była dla nich zamknięta, przeto Sobór Laterański III (1170) stanowi, że przy każdym kościele katedralnym ma być nauczyciel zwany scholastykiem, który ma uczyć za darmo ubogich studentów (*scholares pauperes*) gramatyki i nauk wyzwolonych, by ci następnie mogli przejść na uniwersytet na wyższe studia. Nauczyciel ten ma pobierać dochody z beneficium, które w tym celu ma być utworzone. Postanowienie to odnowił Sobór Later. IV (1215) i rozciągnął je na kościoły, które miały środki na utrzymanie takich nauczycieli. W ten sposób Kościół jako troskliwa matka zapewnił nawet najuboższym możliwość kształcenia się ⁴⁾).

7. Student ma w czasie naznaczonym na studia oddawać się nauce i to gorliwie i jako przykład takiego ucznia prawodawca wskazuje na Juliana, który mając 78 lat mawiał, że gdyby

¹⁾ c. 5 h. t.

²⁾ c. 65 C. 16 q. 1; glossa: *quod discipuli debent referre gratias magistro non tantum verbis sed etiam rebus*; l. 1 D. de orig. iuris I 2: *Sabino non amplae facultates fuerunt... sed plurimum a suis auditoribus sustentatus est*, l. 27. D. de donat. 39, 5.

³⁾ c. 32 de praebent. 3, 5; c. 34 de elect. I, 6 in 6 c. 2 de privileg. 5 7 in 6; c. 4, 12 de cleric. non resid. 3, 4.

⁴⁾ c. 1 h. t. per unamquamque cathedralem ecclesiam magistro qui clericos eiusdem et scholares pauperes gratis doceant competens aliquod beneficium praebeat.

jedną nogą był w grobie jeszcze uczyłby się z miłości uczenia się ¹⁾).

8. Studenci niech strzegą się pychy, bo pysznym Bóg się sprzeciwia; również niech nie będą chciwi, bo chciwość korzeniem wszelkiego zła; winni być miłośnikami sprawiedliwości i kierować się zasadami słuszności ²⁾).

9. Studenci, którzy pragną się uczyć, niech będą miłośnikami prawdy i niech nie sądzą, że całość nauki posiadli, skoro część jej sobie przyswoili; niech też nie wierzą, że niczego się nie nauczyli, jeśli nie mogą pojąć myśli pojedynczych zdań, pierwszy raz słyszanych, jak ład powoli powiększa się przez namulanie, tak nauka stopniowo wzrasta ³⁾).

10. Uczący się prawa niech pilnie bada powody dla czego tak postanowiono a nie inaczej; ma rozważyć powody innego rozwiązania, niech też zapamięta jedno drugie prawo, które odpowiada danym warunkom.

11. Student niech nie traci czasu na uczenie się litery prawa, znać bowiem prawo nie znaczy to przyswoić sobie słowa, lecz rozumieć jego myśl i znaczenie, bo słowa poddane są treści, a nie treść słowu ⁴⁾).

12. Studenci winni mieć nauczyciela, bo bez nauczyciela nie mogą postępować w naukach. Żywe bowiem słowo wdraża lepiej naukę w umysł uczących się i wydobywa wiele ukrytej energii w ich duszy, przeto nauczyciela zawsze słuchać należy; dlatego sam siebie nie uczysz, bez nauczyciela nie wstępować na drogę, której jeszcze nie znasz ⁵⁾).

13. Prawo szczególniejszą opieką otacza studentów i przyznaje im przywileje.

¹⁾ 1. 20 D. de fidei com. 40, 1 5 Apud Julianum ita scriptum est... si alterum pedem in sepulchro haberem adhuc discerem propter amorem discendi; l. 3 h. t.

²⁾ c. 10 de praebend. 3, 5.

³⁾ 1. 7 D. de acquirend. 31, 1.

⁴⁾ 1. 17 D. de leg. I, 3 scire leges hoc non est verba earum tenere sed vim ac potestatem.

⁵⁾ 1. 2 C. de alim. 5, 50; c. 27 C. 16. q. 1 nec ipse te doceas et absque doctore ingrediaris viam quam nunquam ingressus es.

14. Jeżeli w jakiej miejscowości przebywają przez 10 lat nabywają tam zamieszkanie ¹⁾).

15. Studenci gdyby doznali od kogoś szkody w czwórności ma być im zwrócona, nadto krzywdziciel traci godności jakie piastuje.

16. Skarga przeciw studentowi ma być rozpatrzona stosownie do jego woli, albo wobec jego profesora, albo w trybunale biskupim. Jeżeli odwołano się do jakiegoś sądu wbrew woli studenta, oskarżyciel traci sprawę chociażby była słuszna ²⁾).

17. Studenci z okazji promocji doktorskiej nie mogli urządzać wystawnych przyjęć, to bowiem było powodem, że ubodzy studenci promocji tej nie odbywali nie mając środków na urządzenie takiej pompy; prawodawca przeto przypisuje, by koszta przyjęcia wynosiły 3000 srebrnych turoneńskich i do tego pod przysięgą mieli się zobowiązać. Nadający doktorat o ile od doktoranda nie przyjąłby przysięgi ściągał na siebie suspensę od promowania akademików przez 6 miesięcy ³⁾).

18. Student ma być wdzięczny Bogu i nauczycielom, od których otrzymał wykształcenie ⁴⁾).

¹⁾ l. 2 C. de incolis X. 39.

²⁾ l. 6 C. ne filius pro patre IV, 13 qui aliquam scholaribus iniuriam inferre praesumat... restitutionem rerum ablatarum ab omnibus exigendam in quadruplum notaque infamiae ex ipso iure irroganda, dignitate sua se carituros in perpetuum.

³⁾ c. 2 de magistr. in clement. volentes igitur de oportuno super his remedio providere illis, ad quos ubilibet pertinet honorem tribuere memoratum districte praecipimus ut quoscumque ab eis de cetero dictum recipientes honorem iuramento prius adstringant, ne ultra tria millia turonensium argenteorum in solemnitate circa huiusmodi doctoratum aut magisterium quomodolibet adhibenda expendant.

⁴⁾ 65. C. XVI q. 1 — si quis doctus et eruditus legem Dei potest ceteros erudire non debet suae assignare prudentiae ingenioque, quod possidet sed gratias agat primum Deo qui cuncta largitur, deinde sacerdotibus eius ac magistris a quibus doctus est.